ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΠΑΝΤΕΛΕΜΙΔΗΣ

# Η ΨΥΧΗ

## ΤΙ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΟΙ ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

**Στὴν ἐξελικτικὴ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Ἕλλην Ἄνθρωπος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν σκεπτόμενος ἄνθρωπος. Πέρα ἀπὸ προτεραιότητες ἐπιβίωσης καὶ κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἡ ἀνάγκη νὰ δώσῃ ἀπαντήσεις σὲ ὅλα τὰ ἐρωτήματα ποὺ περιέβαλλαν, συνόδευαν, αἰτιολογοῦσαν καὶ καθόριζαν ποιοτικὰ τὴν ὕπαρξή του, δημιούργησε τὴν φιλοσοφική του ἔρευνα καὶ θεώρηση. Ὁ Ἕλλην Ἄνθρωπος ἔθετε ἐρωτήματα γιὰ τὰ πάντα καὶ ἀναζητοῦσε τὶς ἀπαντήσεις τους. Ἀναζητοῦσε τὴν Γνώση καθὼς ἡ θρησκευτικὴ πίστη δὲν τοῦ ἀρκοῦσε καὶ δὲν τὸν ἔπειθε. Ἡ πίστη σὲ δόγματα ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ βρῇ "ἐν λόγῳ", πειστικὲς ἀπαντήσεις, ἦταν κάτι ποὺ γι' αὐτὸν ἰσοδυναμοῦσε μὲ σκοτάδι. Ὁ Ἕλλην Ἄνθρωπος εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ, ὁ Φωτεινὸς Ἄνθρωπος (ρίζα ΕΛ = φῶς, π.χ. Ἕλιος = ἥλιος, Σέλας = Φῶς, Ἐλάνη = λαμπάδα κτλ.), καὶ ὡς τέτοιος ἀναζητεῖ τὸ φῶς τῆς Γνώσης. Μιᾶς γνώσης ποὺ μόνο πολυδιάστατα καὶ ὄχι μονοδιάστατα, προσεγγίζεται. Αὐτὴ ἡ πολυδιάσταση ὀνομάσθηκε ἀπὸ πολλοὺς ποὺ δὲν τὴν διακρίνουν, ἀντιφατικότητα, ποὺ ὅμως γιὰ τοὺς μελετοῦντες δὲν εἶναι.**

Οἱ Ἕλληνες γνώριζαν καλὰ ὅτι οἱ αἰσθήσεις τους τοὺς ἔδιναν πληροφορίες - καὶ μάλιστα ἀποσπασματικὲς - μόνο γιὰ ἕνα μικρὸ μέρος αὐτοῦ ποὺ ὀνόμασαν "Κόσμο". Γιὰ τοὺς Ἕλληνες Θεὸς καὶ Κόσμος ἀποτελοῦν ἕνα Ἁρμονικὸ σύνολο. Γνώριζαν - ἤ τοὐλάχιστον ὑποπτεύονταν - τὴν ἑνότητα, τὴν πολυδιάσταση, τὴν νομοτέλεια καὶ τὶς ἄπειρες, "ἐν λόγῳ" ἁρμονικὲς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ Κόσμου. Τοποθετοῦσαν, ἀδιάρρηκτα συνδεδεμένα, τοὺς ἑαυτούς τους, τὴν Φύση καὶ κάθε τὶ ποὺ μὲ τὶς αἰσθήσεις τους ἀντιλαμβάνονταν, ἐντὸς τοῦ πλέγματος αὐτῶν τῶν ἁρμονικῶν ἐκδηλώσεων. Γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ὅλα εἶναι ἐνδοκοσμικὰ πλεγματώμενα καὶ συνδράμοντα. Οἱ Ἕλληνες Φιλόσοφοι ἐρεύνησαν τὴν φύση καὶ τὸ αἴτιο τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ κόσμου, τό ***"ἐκ τίνος;"*** (Ἴωνες, Λεύκιππος, Δημόκριτος, κ.ἄ.), τὴν μορφὴ καὶ τὶς ἰδιότητες τους, ***"τὸ εἶδος"*** (Πυθαγόρειοι), τὸν ῥυθμὸ καὶ τὴν κίνησή τους, ***"τὸ ῥεῖν"*** (Ἡράκλειτος, Παρμενίδης, κ.ἄ.), τὴν ποιότητα καὶ τὸ ἦθος τους, ***"τὸ ποιόν"*** (Σωκράτης, Πλάτων, κ.ἄ.), καὶ σχεδὸν ὅλοι τους ἀνεξήτησαν, διετύπωσαν καὶ συνέγραψαν τὴν ἄποψη τους, γιὰ τὴν γενεσιουργὸ δύναμη τῆς ὕπαρξής τους, τὴν Ψυχή !

Διερεύνησαν τὴν φύση τῆς Ψυχῆς, τὸν σκοπό της, τὴν δυνατότητα ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη ἐξέλιξής της, τὴν μετὰ θάνατο πορεία της καὶ τὴν ἐπαναβίωσή της, στὸν ὑλικὸ κόσμο.

## Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

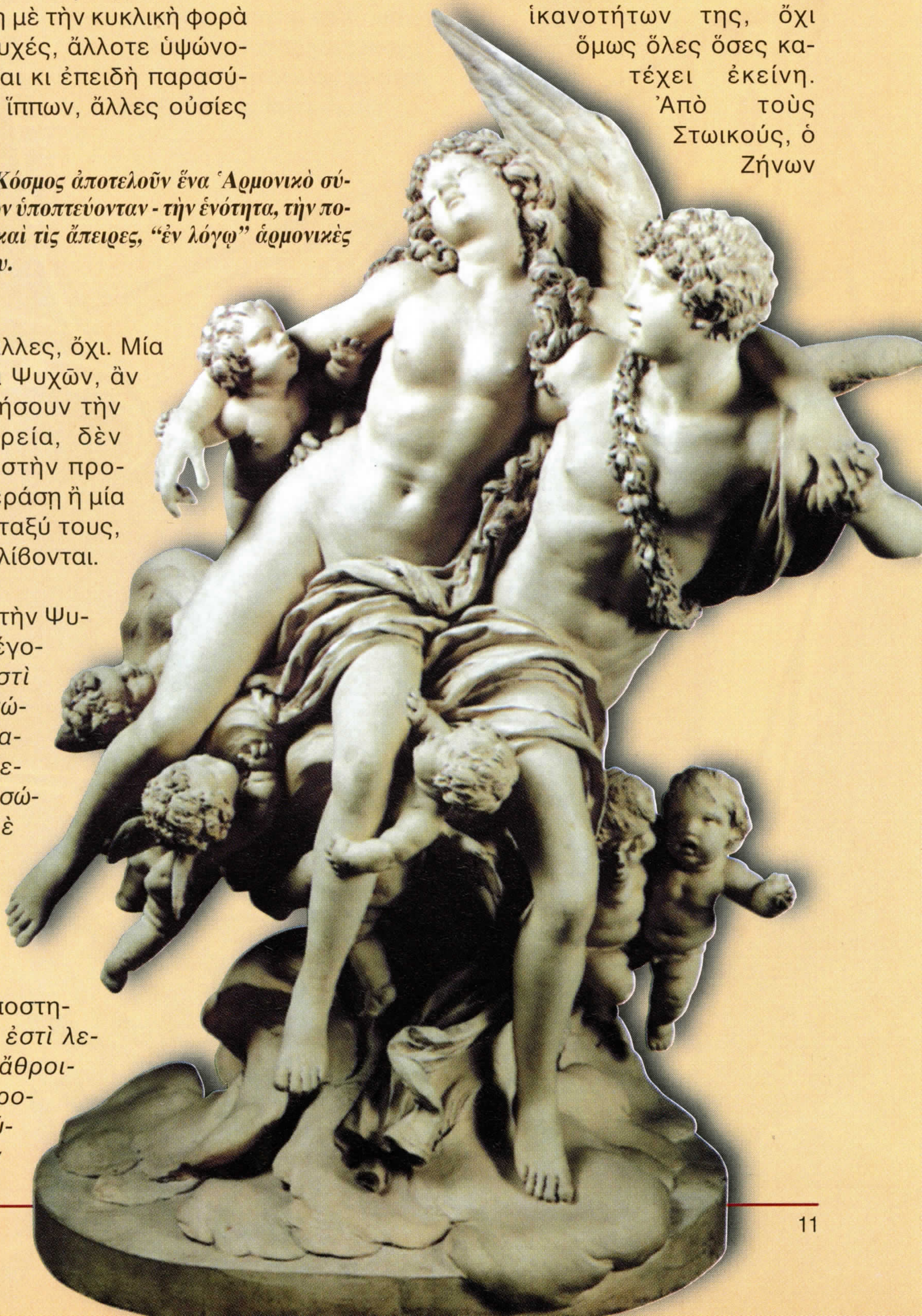
Ὡς πρὸς τὴν φύση της, οἱ Ὀρφικοὶ πίστευαν ὅτι *"Ψυχὴ δ' ἀνθρώποισιν ἀπ' αἰθέρος ἐρρίζωτα"*. Πηγάζει δηλαδὴ ἀπὸ τὸν αἰθέρα, τὴν Πέμπτη οὐσία (πεμπτουσία) καὶ ἄρα εἶναι Πραγματικὸν ὄν, Θείας ὁμοουσίας. Κατὰ τὸν Πυθαγόρειο Τίμαιο (Περὶ φύσιος κόσμω καὶ ψυχᾶς, κεφ. α', ἡ Ψυχὴ εἶναι κρᾶμα *"... ἔκ τε τᾶς ἀμερίστω μορφᾶς καὶ τᾶς μεριστᾶς οὐσίας"*. Εἶναι δηλαδὴ μίξη τῆς Μονάδος (ἀμέριστος οὐσία) καὶ τῆς Δυάδος (μεριστὴ οὐσία). Δεδομένου ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι - ποὺ ἀπέδιδαν Κοσμικὲς ἰδιότητες στοὺς ἀριθμούς - μὲ τὴν ἔννοια τῆς "Μονάδος" δηλώνουν τὸ Θεῖον καὶ ἀμέριστον, ὑποστηρίζεται πάλι ὅτι ἡ Ψυχή, κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος της ἀποτελεῖται ἀπὸ Θεία Οὐσία. Τὸ δὲ ἄλλο μέρος, τὸ μεριστόν, ἀπὸ τὴν δομοποιὸ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς Οὐσίας. Ὁ Στοβαῖος συμπληρώνει ὅτι κατὰ τὸν Πυθαγόρα καὶ τὸν Πλάτωνα *"... διμερῆ εἶναι τὴν ψυχήν, τὸ μὲν γὰρ ἔχει λογικό, τὸ δὲ ἄλογον. Κατὰ δὲ τὸ προσεχὲς καὶ ἀκριβὲς τριμερῆ. Τὸ δὲ ἄλογον διαιροῦσιν εἴς τε τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητόν"*. Κατὰ τὸν Ἡράκλειτο *"... τὴν ἀρχὴν εἶναι ψυχὴν εἴπερ τὴν ἀναθυμίασιν, ἐξ ἧς τὰ ἄλλα συνίστησιν"* (Ἀριστοτέλης, Περὶ Ψυχῆς Α2, 405α, 24). Θεωρεῖ δηλαδὴ τὴν ψυχή, ὡς ἀρχική, γενεσιουργὸ οὐσία λεπτοφυὴ ὡς ἀναθυμίαση ἀπὸ τὴν ὁποία συνίστανται οἱ μορφές. Ὁ Δημόκριτος ποὺ ὀνόμαζε τόν Θεό *"... Νοῦν, ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ"*, θεωρεῖ κι αὐτὸς τὴν Ψυχὴ ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ ὅτι *"... κινεῖ τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστί, ὡς καὶ αὐτὴ κινεῖται"* (Ἀριστοτέλης, Περὶ Ψυχῆς Α3, 406β, 15). Ὁ Πλάτων ἀποδίδει ἐπίσης στὴν Ψυχή, ὁμοιότητα μὲ τὸ Θεῖον, *"....τῷ μὲν θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ, ὁμοιότατον εἶναι ψυχή ..."* (Φαίδων, 80). Καὶ συμπληρώνει ὅτι *"... Ψυχὴ ἄρα ὅ,τι ἂν αὐτὴ κατάσχῃ, ἀεὶ ἥκει ἐπ' ἐκεῖνο φέρουσα ζωήν"* (Φαίδων ΙΙV. 105). Δηλαδὴ ἡ Ψυχὴ ἔρχεται στὸ σῶμα ποὺ καταλαμβάνει καὶ φέρνει σ' αὐτό, ζωή. Καὶ ἀλλοῦ: *"... Ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος. Τὸ γὰρ αὐτοκίνητο, ἀθάνατον... τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν... Πᾶν γὰρ σῶμα ᾧ μὲν ἔξωθεν τῷ κινεῖσθαι, ἄψυχον, ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον, ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. Εἰ δ' ἔστιν τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινοῦν ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴν ἂν εἴη"* (Φαῖδρος, 246). Ὁ Πλάτων πάλι, στὸν Τίμαιο (VIII, 35), ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις τοῦ Πυθαγορείου Φιλοσόφου, ὅτι ὁ Θεὸς συνέστησε τήν ψυχὴ *"ἐκ τῆς ἀμερίστου καὶ ἀναλλοιώτου καὶ ἐκ τῆς μεριστῆς οὐσίας ἀναμίξας δὲ αὐτὸς τὶς δύο, ἔκαμε τρίτον εἶδος οὐσίας καὶ οὕτω τὴν ἐτοποθέτησεν ἐν μέσῳ τοῦ ἀδιαιρέτου καί του κατὰ τὰ σώματα διαιρετοῦ"* καὶ παρακάτω.....ὅτι ἡ Ψυχή *"ἔχει συσταθῆ καθ' ἁρμονικοὺς λόγους"* καὶ ἀποτελεῖται *"ἀπὸ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἕτερον"*. Δηλαδὴ τὸ ἀδιαίρετον (Ἕν) καὶ τὸ διαιρετό (μορφοποιημένο), κι ὅτι ὁ Θεός *"Ξυστήσας δὲ τὸ Πᾶν, διεῖλε ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἔνεμε δ' ἑκάστην πρός ἕκαστον"* (Τίμαιος XIV). Τὰ ἄστρα δηλαδή, εἶναι ἔμψυχα ὅπως καὶ κάθε ἄλλη μορφή, στὸ Σύμπαν.

Στὸν Φαῖδρο (246), ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι ἡ Ψυχὴ ὁμοιάζει μὲ δύναμιν σύμφυτον, ἀποτε-

λούμενη ἀπὸ ζεῦγος ὑποπτέρων ἵππων καὶ ἀπὸ ἡνίοχον. Ὁ ἡνίοχός μας λοιπόν, ποὺ διευθύνει τοὺς ἵππους, διαπιστώνει ὅτι ὁ ἕνας ἵππος εἶναι ὡραῖος μὲ καλὸ χαρακτῆρα κι ἀπὸ ἀνάλογα καλὸ γένος, ὁ δὲ ἄλλος ἵππος εἶναι σὲ ὅλα ἀντίθετος τοῦ πρώτου. Ἔτσι λοιπὸν ἡ διεύθυνσις τοῦ ὀχήματός μας γίνεται ἐξ ἀνάγκης δύσκολη καὶ ἐπίπονη, καὶ διαφορετικὴ γιὰ κάθε Ψυχή. Οἱ Ψυχὲς ποὺ μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς Θεοὺς καὶ μοιάζουν σ' αὐτοὺς ὑπερυψώνουν τὸ κεφάλι τοῦ ἡνίοχου κι ἀκολουθοῦν πορεία ἀνάλογη μὲ τὴν κυκλικὴ φορὰ τοῦ Οὐρανοῦ. Ἄλλες Ψυχές, ἄλλοτε ὑψώνονται κι ἄλλοτε βυθίζονται κι ἐπειδὴ παρασύρονται ἀπὸ τὴν βία τῶν ἵππων, ἄλλες οὐσίες τῶν ὄντων βλέπουν κι ἄλλες, ὄχι. Μία τρίτη, τέλος κατηγορία Ψυχῶν, ἂν καὶ θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πρὸς τὸν Οὐρανὸ πορεία, δὲν ἔχουν τὴν δύναμη καὶ στὴν προσπάθειά τους νὰ προσπεράση ἡ μία τὴν ἄλλη, κυλιοῦνται μεταξύ τους, ποδοπατοῦνται καὶ συνθλίβονται. (Φαῖδρος XXVIII. 248).

Ὁ Χρύσιππος Θεωρεῖ τὴν Ψυχή, οὐσιαστικὸν σῶμα, λέγοντας ὅτι *"... θάνατος ἐστὶ χωρισμὸς Ψυχῆς ἀπὸ σώματος. Οὐδὲν δὲ ἀσώματον ἀπὸ σώματος χωρίζεται. Οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται σώματος, ἀσώματον. Ἡ δὲ Ψυχὴ καὶ ἐφάπτεται καὶ χωρίζεται τοῦ σώματος. Σῶμα ἄρα ἡ Ψυχή"* (TLG Fiagmenta logica et physica #001, 790.6). Ὁ Ἐπίκουρος ὑποστηρίζει ὅτι *"ἡ ψυχὴ σῶμα ἐστὶ λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα παρεσπαρμένον, προσεμφερέστατον δὲ πνεύματι, θερμοῦ τινα κρᾶσιν ἔχοντι καὶ πῇ μὲν τούτω προσεμφερές, πῇ δὲ τούτῳ"* (Ἐπιστολὴ πρὸς Ἡρόδοτον. 63). Εἶναι δηλαδὴ ἡ Ψυχὴ μία πολὺ λεπτοφυὴς σωματικὴ οὐσία, κατεσπαρμένη στὸ σύνολο τῶν μερῶν τοῦ σώματος. Μοιάζει πολὺ μὲ ἀέρα ἀνάμικτο μὲ θερμότητα, καὶ πότε θυμίζει τὸ ἕνα στοιχεῖο καὶ πότε τὸ ἄλλο. Τὸ δὲ σῶμα *"... τὴν αἰτίαν ταύτην μετείληφε καὶ αὐτῷ τοιούτου συμπτώματος παρ' ἐκείνης, οὐ μέντοι πάντων ὧν ἐκείνη κέκτηται"*. Δέχεται δηλαδὴ τὸ σῶμα, περιστασιακὰ ἕνα μέρος τῶν ἱκανοτήτων της, ὄχι ὅμως ὅλες ὅσες κατέχει ἐκείνη. Ἀπὸ τοὺς Στωικούς, ὁ Ζήνων

***Γιὰ τοὺς Ἕλληνες Θεὸς καὶ Κόσμος ἀποτελοῦν ἕνα Ἁρμονικὸ σύνολο. Γνώριζαν - ἢ τοὐλάχιστον ὑποπτεύονταν - τὴν ἑνότητα, τὴν πολυδιάσταση, τὴν νομοτέλεια καὶ τὶς ἄπειρες, "ἐν λόγῳ" ἁρμονικὲς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ Κόσμου.***



*Στὸν Φαῖδρο, ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι ἡ Ψυχὴ ὁμοιάζει μὲ δύναμιν σύμφυτον, ἀποτελούμενη ἀπὸ ζεῦγος ὑποπτέρων ἵππων καὶ ἀπὸ ἡνίοχον. Ὁ ἡνίοχός μας λοιπόν, ποὺ διευθύνει τοὺς ἵππους, διαπιστώνει ὅτι ὁ ἕνας ἵππος εἶναι ὡραῖος μὲ καλὸ χαρακτῆρα κι ἀπὸ ἀνάλογα καλὸ γένος, ὁ δὲ ἄλλος ἵππος εἶναι σὲ ὅλα ἀντίθετος τοῦ πρώτου. Ἔτσι λοιπὸν ἡ διεύθυνσις τοῦ ὀχήματός μας γίνεται ἐξ ἀνάγκης δύσκολη καὶ ἐπίπονη, καὶ διαφορετικὴ γιὰ κάθε Ψυχὴ*



ὁ Κιτιεὺς θεωρεῖ ἐπίσης, ὅτι ἡ Ψυχὴ εἶναι ἔνθερμον Πνεῦμα ποὺ κινεῖ τὸ σῶμα (Διογ. Λαέρτιος β. Ζ, κ. Α', 157). Οἱ Στωικοὶ γενικώτερα ὀνόμαζαν τὴν Ψυχή, *"ὁ ἐν ἡμῖν Δαίμων"* ('Επίκτητος: Διατριβαὶ Ι, XIV. 6-7), καὶ τὴν θεωροῦσαν ὡς μόριο καὶ ἀπόσπασμα τῆς Ἀρχικῆς οὐσίας, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ *"... σὺ ἀπόσπασμα εἶ τοῦ Θεοῦ. Ἔχεις τι ἐν σευατῷ μέρος ἐκείνου"* ('Επίκτητος Διατριβαί, ΙΙ, VIII 11). (Διευκρινίζεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ σημασία τοῦ "Δαίμονος" εἶναι Θεία ὀντότητα ἱεραρχούμενη μεταξὺ Ἡρώων καὶ Ὀλυμπίων Θεῶν, καὶ οὐδεμία σχέση ἔχει μὲ τὴν Ἰουδαιο-Χριστιανική, ὁμόηχη ἑρμηνεία της).

## Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

Ἡ Ψυχὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνες ἔχει σκοπὸ ὕπαρξης καὶ ἐνσάρκωσης, τὸν ὁποῖο προσπαθεῖ ἐπίμονα ἀλλὰ καὶ ἐπίπονα, νὰ ἐπιτελέσῃ. Σκοπός της εἶναι ἡ –διὰ τῶν ἐμπειριῶν τοῦ βίου– ἐξέλιξή της καὶ ἀπελευθέρωση τοῦ ἐν αὐτῇ Θεοῦ! Οἱ Πυθαγόρειοι ὑποστηρίζουν ὅτι σκοπὸς τῆς Ψυχῆς καὶ τῆς ἔννοιας "Ἄνθρωπος" ἐν συνόλῳ εἶναι ἡ Γνῶσις. Ἡ γνῶσις τῆς φύσεως καὶ τῶν Νόμων τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Ἀξιῶν ποὺ διέπουν τόσο αὐτήν, ὅσο καὶ γενικώτερα τὸν κόσμο σὰν ὁλότητα. Κατὰ τὴν διαδικασία αὐτή, ὑπεισέρχεται ἡ Εἱμαρμένη, ἡ ὁποία ῥυθμίζει τὰ στοιχεῖα ποὺ συνδράμουν τὴν ἐνσάρκωση, στὴν ἐπίτευξη αὐτῆς τῆς Γνώσης. Ὁ χαρακτῆρας τῆς Εἱμαρμένης εἶναι διαφορετικὸς γιὰ κάθε ἄνθρωπο καὶ ἐνδεδειγμένος γιὰ τὴν διάπλαση τῆς προσωπικότητάς του, μὲ κίνητρο πάντα τὴν ἐξέλιξη καὶ διὰ τῆς φιλοκαλίας. ('Αριστόξενος, Πυθαγορικαὶ ἀποφάσεις. TLG fragmenta #006, 40). Οἱ προγενέστεροι τῶν Πυθαγορείων, Ὀρφικοὶ ὀνόμαζαν τὴν Εἱμαρμένη, *"Ἀνάγκη καὶ Ἀδράστεια"*. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς (Περὶ Φύσεως) πιστεύει στὴν ὕπαρξη αὐτοῦ τοῦ νόμου ἐξέλιξης, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τὴν Ψυχὴ σὲ μία ἀνιοῦσα πορεία ἀναβιώσεως ἀπὸ ἀτελεῖς μορφὲς σὲ τελειότερες, ἕως ὅτου ἡ Ἀνθρώπινη μορφὴ θεοποιεῖται. Ἀκόμη κι οἱ Θεοὶ εἶναι δηλαδή, Πνεύματα ποὺ διὰ τῶν ἀναβιώσεων, ἐξελίχθηκαν καὶ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης. Εἶναι ὅπως λέει ὁ Πλάτων *"... ζῷα ἀθάνατα, ἔχοντα μὲν ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλὰ τὸν ἀείχρονον ταῦτα ξυμπεφυκότα"*.Κατὰ τοὺς Ὀρφικοὺς *"... Ψυχὴ δ' ἀθάνατος κα ἀγήρως ἐκ Διὸς ἐστίν"*. Ὁ Πλάτων γράφει ὅτι *"Πίν-*

*δαρος καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ποιητῶν, ὅσοι θεῖοι εἰσὶν φασὶ γάρ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατον καὶ τότε μὲν τελευτᾶν, ὁ δὴ ἀποθνήσκειν καλοῦσι, τότε δὲ πάλιν γίγνεσθαι, ἀπόλλυσθαι δ' οὐδέποτε"* (Μένων XIV 81). Ὁ Σωκράτης στὸν Φαῖδρο (245), δέχεται ὅτι κάθε ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη διότι ἔχει ἴδια κίνηση καὶ αὐτενέργεια *"Ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος. Τὸ δὲ γὰρ αὐτοκίνητον ἀθάνατον"*.

Οἱ Ἕλληνες πίστευαν τὴν ἀναβίωση τῶν ψυχῶν καὶ τὴν παλιγγενεσία. *"ὅτι παλαιὸς ὁ λόγος, Ὀρφικός τε γὰρ καὶ Πυθαγόρειος, ὁ πάλιν ἀγὼν τὰς Ψυχὰς εἰς τὸ σῶμα καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀναγὼν καὶ τοῦτο κύκλῳ πολλάκις. Ἧς καὶ παρ' Ὀρφεῖ, τῷ Διονύσῳ καὶ τῇ Κόρῃ τελούμενοι, τυχεῖν εὔχονται : Κύκλου τ' ἂν λῆξαι ..."* (Πρόκλος, σχ. Τίμαιον Ε' 42). Εὔχονταν δηλαδὴ κατὰ τὰ τελούμενα Μυστήρια νὰ τερματισθῇ ὁ κύκλος τῶν παλιγγενεσιῶν. Κατὰ τὶς ἀναβιώσεις ἐπικρατεῖ Δικαιοσύνη ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται μὲ τὸν νόμο τῆς Εἱμαρμένης, *"... κατ' ἀξίαν πάσιν, ἐν τῷ τῆς εἱμαρμένης τε καὶ γενέσεως τροχῷ ..."*. Ὁ Πλάτων στὸν Φαίδωνα (72) καὶ στὸν Μένωνα (XV 81), ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἀναζητήσεις καὶ οἱ γνώσεις ποὺ ἀποκτῶνται σ' αὐτὴν τὴν ζωή, δὲν εἶναι παρὰ ἀναμνήσεις τῆς Ψυχῆς ἀπὸ προηγούμενες ἀναβιώσεις. *"... τὸ γὰρ ζητεῖν ἄρα καὶ τὸ μανθάνειν ἀνάμνησις ὅλον ἐστί"*. Μέσῳ τῶν ἀναβιώσεων, (κατὰ τὸν Πλάτωνα πάντα στὸν Φαῖδρο) ἡ Ψυχὴ ἐξελίσσεται σταθερὰ ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀπαιτοῦνται δέκα χιλιάδες χρόνια. Ὑπάρχουν ὅμως ἐξαιρέσεις ὅπως αὐτὲς τοῦ ἔχοντος ἁγνὰ κίνητρα Φιλοσόφου ἢ ἐκείνου ποὺ ἀγάπησε μὲ Ἔρωτα φιλοσοφικὸ ἐπὶ τρεῖς ἐνσαρκώσεις. Τότε ὁ κύκλος μειώνεται στὰ τρεῖς χιλιάδες χρόνια! Ὁ γήινος ἔρωτας προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς ψυχῆς τοῦ οὐρανίου κάλλους, τὸ ὁποῖο μὲ μανία καὶ πάθος ἀναζητᾷ στὴν θέα τοῦ ὁ,τιδήποτε στὴν ζωή της, προβάλλει κάλλος, ὅπως τὸ πρόσωπο ποὺ ἐρωτεύεται. (Φαῖδρος 252).

Στὴν Πολιτεία ὅμως ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι ὁ κύκλος τῶν ἐνσαρκώσεων εἶναι χιλιετὴς καὶ κατ' αὐτὸν ἡ Ψυχὴ ἐνσαρκοῦται δέκα φορές, μία ἀνὰ ἑκατὸ χρόνια (Πολιτεία Χ. 615). Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἴδιος χρειάσθηκε τρεῖς χιλιάδες ἔτη γι' αὐτὴν τὴν διαδικασία, λέγει ὅτι μετὰ τὴν τελευταία ἀναβίωση, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐνσαρκώνονται ὡς Φιλόσοφοι, Ποιητές, Ἱερεῖς καὶ Μάντεις, ἀπέρ-



*Ὁ γήινος ἔρωτας προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς ψυχῆς τοῦ οὐρανίου κάλλους, τὸ ὁποῖο μὲ μανία καὶ πάθος ἀναζητᾷ στὴν θέα τοῦ ὁ,τιδήποτε στὴν ζωή της, προβάλλει κάλλος, ὅπως τὸ πρόσωπο ποὺ ἐρωτεύεται. (Τοιχογραφία ἀπὸ τὴν "ἔπαυλη τῶν μυστηρίων" στὴν Πομπηία).*

***"Αὐτὸ πού ἡ κάμπια νομίζει Θάνατο, ὁ Θεὸς τὸ λέει Πεταλούδα" (Ρίτσαρντ Μπάχ, "Ψευδαισθήσεις"). Πράγματι ἀπὸ τὸ κουφάρι μιᾶς ἄσχημης καὶ ἕρπουσας κάμπιας, γεννιέται πτερόεσσα, ὄμορφη καὶ ἐλεύθερη ἡ πεταλούδα.***

***Τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστο ὅμως εἶναι τὸ πῶς ἡ Πεταλούδα ὀνομάζεται στὴν ἱερὴ καὶ πολυσήμαντη, ἀρχαιοελληνικὴ γλώσσα ... ΨΥΧΗ.***

χονται στὸν ἐλεύθερο Αἰθέρα, ὡς Θεοὶ ἀθάνατοι. Ὁμοίως ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι ὅποιος *"είς δέ γε θεῶν γένος μὴ φιλοσοφήσαντι καὶ παντελῶς καθαρῷ ἀπιόντι οὐ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἀλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ"* (Φαίδων 82). Δὲν εἶναι θεμιτὸ δηλαδή, νὰ μεταβαίνει κάποιος πρὸς τὸ γένος τῶν Θεῶν, ἐὰν δὲν φιλοσόφησε καὶ δὲν ἔφυγε ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο, ἐντελῶς καθαρός, παρὰ μόνο ὁ φιλομαθής, τονίζοντας δὲ τὴν σημασία τῆς ἐν Μυστηρίοις μυήσεως, δηλώνει τὴν ἄποψη ὅτι ἂν καὶ ἡ Σωφροσύνη, ἡ Δικαιοσύνη, ἡ Ἀνδρεία καὶ ἡ Φρόνηση, ὡς στοιχεῖα τῆς Ἀρετῆς, ἀποτελοῦν προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἐξέλιξης, εἶναι σημαντικὸ νὰ μὴν ὁδηγηθῇ κανείς *"ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς Ἅιδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει"*. (Φαίδων, 69). Ἡ Ψυχὴ δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τὴν ποιότητα ποὺ ἐπέτυχε, βοηθεῖται μὲ τὴν συμμετοχή της στὰ Μυστήρια, μὲ τοὺς καθαρμοὺς καὶ τὶς μυήσεις ποὺ ἐκεῖ τελοῦνται. Κι ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἀναφέρει ποιητικὰ τὴν ἴδια ἄποψη στὸ ἔργο του *"Θρῆνοι"* *"'Όλβιος ὅστις ἰδὼν κεῖν' εἶσ ὑπὸ χθόν'· οἶδε μὲν βίου τελευτάν, οἶδεν δὲ Διόσδοτον ἀρχάν"*. Εἶναι δηλαδὴ εὐδαίμων, ὁ ἔχων τὴν ἐμπειρία τῆς Μύησης, γιατὶ θὰ γνωρίσῃ τὸ τέλος τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Διὸς δοθεῖσαν Ἀρχήν.

## Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝΙΟΥ

Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, οἱ συνθῆκες ποὺ περιβάλλουν τὴν κάθε ἐνσάρκωση, καθορίζονται ἀπὸ τὸν νόμο τῆς Εἱμαρμένης, ὁ ὁποῖος συγχρονίζεται ἐν δικαίῳ, μὲ τὴν ποιότητα ἀλλὰ καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς κάθε Ψυχῆς γιὰ τὴν ἐξέλιξή της. Αὐτὴ ἡ διαδικασία περιγράφεται θαυμάσια ἀπὸ τὴν Μυθολογία, καὶ τὴν ἀναφέρει ὁ Πλάτων, στὸν μῦθο τοῦ Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου στὸ τέλος τῆς Πολιτείας. Ἡ Ἀδράστεια, ἡ Ἀνάγκη, ἡ μητέρα τῶν Μοιρῶν, εἶναι ὁ Κοσμικὸς νόμος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο, κάθε στοιχεῖο τοῦ Σύμπαντος Κόσμου, εἴτε ὕλη, εἴτε ἐνέργεια, εἴτε ὀντότητα εἴτε Θεία ὀντότητα, πρέπει νὰ ἐξελίσσεται. Ἐκδηλώνεται δὲ αὐτὴ ἡ Ἀνάγκη, (διὰ τῆς ὁποίας οἱ Θεοὶ πείθονται), μέσῳ τῶν θυγατέρων της, τῶν τριῶν ἀθανάτων Μοιρῶν. Ἡ Ἀδράστεια-Ἀνάγκη ἔχει μία Ἄτρακτο (ἀδράχτι), ποὺ δίνει κίνηση σ' ὅλες τὶς οὐράνιες περιστροφές. Τὸ στέλεχος τοῦ ἀδραχτιοῦ καὶ τὸ ἀγκίστρι, ἦταν "ἐξ ἀδάμαντος", ἐνῷ οἱ σφόνδυλοι κρᾶμα ἀδάμαντος καὶ ἄλλων μετάλλων. Ἦσαν δὲ αὐτοὶ οἱ σφόνδυλοι, ὁ ἕνας μέσα στὸν ἄλλο, συνολικὰ ὀκτώ, καὶ περιστρέφονταν οἱ ἑπτὰ μὲ ἀντίθετη φορὰ ἀπὸ τὸν πρῶτο καὶ μεγαλύτερο. Ἀπὸ τὶς Μοῖρες, ὅπως διηγεῖται ὁ Πλάτων, ἡ πρώτη, ἡ Λάχεσις, ἀραδιάζει στὴν ποδιά της τοὺς λαχνούς (ἐξ οὗ καὶ Λάχεσις), καὶ κάθε ψυχὴ - μὲ γνώμονα τὶς ποιοτικὲς ἀνάγκες της καὶ ὄχι βέβαια τὶς μετέπειτα ἐπιθυμίες της - διαλέγει τὸν λαχνὸ ποὺ θὰ ὁρίσῃ τὸν τύπο τῆς ἑπόμενης ζωῆς της. Ἀκολούθως ἡ Λάχεσις ἐκλέγει γιὰ κάθε Ψυχὴ τὸν Δαίμονα (φύλακα ἄγγελο, θὰ λέγαμε σήμερα), ποὺ θὰ τὴν συνδράμῃ στὴν ζωή της καὶ θὰ ἐπιβλέπῃ τὴν τήρηση ὅσων περιλαμβάνει ὁ ἐπιλεγμένος λαχνός. Ὁ Δαίμων αὐτὸς ὁδηγεῖ τὴν Ψυχή, στὴν ἑπόμενη Μοῖρα, τὴν Κλωθώ. Αὐτὴ ἐπικυρώνει τὴν ἐπιλογὴ τῆς Ψυχῆς, κλώθοντας στὴν ἄτρακτο, μὲ τοὺς ὀκτὼ σφονδύλους ποὺ συμβολίζουν τὸν ἔναστρο οὐρανὸ καὶ τοὺς ἑπτὰ πλανῆτες. Ἔτσι δημιουργοῦνται οἱ κατάλληλες ἀστρολογικὲς συνθῆκες γέννησης, ποὺ περιβάλλουν τὴν Ψυχή, στὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων ποὺ ὁ λαχνὸς διαγράφει. Στὴ συνέχεια ἡ Ψυχὴ ὁδηγεῖται στὴν Τρίτη Μοῖρα τὴν Ἄτροπο ἡ ὁποία συμβολίζει τὰ μελλούμενα καὶ τὴν μὴ δυνατότητα τρόπου παράκαμψης τῆς Εἱμαρμένης, δηλαδὴ τὸ τελεσίδικο τῆς ἐπιλογῆς τῆς Ψυχῆς. Τέλος ἡ Ψυχὴ διψασμένη ἀπὸ τὴν περιπλάνηση στὸν ἄνυδρο τόπο, πίνει τὸ ὕδωρ τῆς Λήθης, στὸ ὁμώνυμο πεδίο, ἀπὸ τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀμέλητα, γιὰ νὰ μὴν θυμᾶται στὴν νέα τῆς ἀναβίωση, προηγούμενες μνῆμες ποὺ πιθανώτατα θὰ ἀποτελοῦσαν βάρος καὶ ἀναστολὲς στὴν νέα ἐπιλογή, προσβλέποντας σὲ μία ἐλπιδοφόρα νέα ἐμπειρία!

## ΠΟΥ ΠΑΝΕ ΟΙ ΨΥΧΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ

Οἱ Ἕλληνες πίστευαν ὅτι ἡ Ψυχή, μετὰ θάνατον καὶ μέχρι τὴν ἐπαναβίωση της, διατηρεῖ τὴν συνειδητὴ ἀτομικότητα της, ὡς τόν *"ἐν αὐτῇ Δαίμονα"*. Ὁ Ἡράκλειτος ἔλεγε *"ἀνθρώπους μένει ἀποθανόντας, ἅσσα οὐκ ἔλπονται οὐδὲ δοκέουσιν"*. Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι, θὰ συναντήσουν ὅσα οὔτε ἐλπίζουν, οὔτε φαντάζονται. Κατὰ τὸν Σωκράτη, ὁ θάνατος εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ μέγιστο ἀγαθὸ κι ὄχι κάτι κακό. Το νὰ θεωρῇ κάποιος τὸν θάνατο κακό, εἶναι σὰν νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι γνώστης τοῦ θανάτου, ἐνῷ στὴν πραγματικότητα οὐδὲν γνωρίζει. Κι αὐτὸ εἶναι ἐπονείδιστος ἀμάθεια (Ἀπολογία Σωκράτους, 29). Ὁ Ἐπίκτητος καὶ οἱ Στωικοὶ γενικώτερα, θεωροῦσαν τὸν θάνατο, φυσικὸ φαινόμενο καὶ συνεπῶς διόλου κακό, ἀφοῦ *"οὐδὲν κακὸν κατὰ φύσιν"*, καὶ ὅτι κατ' οὐσίαν δὲν εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ πεθαίνουν, ἀλλὰ μόνο τὰ σώματά τους.(Διατριβὴ III, ιγ' 17). Στὸν Φαίδωνα, ὁ Σωκράτης διηγεῖται ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος πεθάνῃ, ὁ "ἐν αὐτῷ Δαίμων", τὸν ὁδηγεῖ σὲ τόπο ὅπου συναθροίζονται οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν, κι ὅπου ἀξιολογοῦνται μὲ κριτήριο τὴν ποιότητα καὶ ἁρμονικότητα πρὸς τοὺς Κοσμικοὺς νόμους, γιὰ τὰ πεπραγμένα τῆς πρόσφατης ζωῆς τους, καὶ ὁδηγοῦνται ἀπὸ ὁρισθέντα Ψυχοπομπὸ στὸν Ἅδη. Ἀφοῦ δὲ μείνει ἐκεῖ ἡ κάθε Ψυχὴ ὅσο τῆς ὁρίσθηκε καὶ συνετισθῇ γιὰ τὰ σφάλματά της, ὁδηγεῖται πάλι στὴν ζωή, μὲ τὴν Μυθολογικὴ διαδικασία ποὺ ἀναφέρθηκε. (Φαίδων 107). Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν μέσο ὅρο τῶν Ψυχῶν. Οἱ καθαρές, σώφρονες καὶ φιλόσοφοι ψυχὲς ὁδηγοῦνται ἀπὸ Θεούς-Ψυχοπομπούς, σὲ τόπους ποὺ ἁρμόζουν στὴν ποιότητά τους, μὲ σημαντικώτερο τέτοιο τόπο, τὴν νῆσο τῶν Μακάρων, ἡ ὁποία *"ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ"*. Οἱ ἰδιαίτερα ἀκάθαρτες κατὰ τὴν ζωή τους Ψυχές, ὅπως ἦταν ὁ Τάνταλος κι ὁ Σίσυφος, στέλνονται στὰ τρομερὰ Τάρταρα, ὅπου οἱ ποταμοὶ Κωκυτός, Στὺξ καὶ Πυριφλεγέθων. Ἐκεῖ κρίνονται καὶ πάλι, κι ὅσες θεωροῦνται ὅτι συνετίσθηκαν, στέλνονται πίσω στὴν Ἀχερουσία λίμνη, ὅπου ἐπιδιώκουν συγχώρηση ἀπὸ ὅσους ἐν ζωῇ, κι ἂν ἐπιτύχουν αὐτήν, τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ἀναβιώσουν στὸν ὑλικὸ κόσμο. (Φαίδων 113). Οἱ Δικαστὲς ποὺ ὁρίσθηκαν ἀπὸ τὸν Δία, νὰ κρίνουν τὶς Ψυχὲς ἦταν οἱ υἱοὶ τοῦ Μίνωα, Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακός. Ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω, προκύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς Ψυχῆς, γιὰ τὴν ποιοτική της πρόοδο καὶ γιὰ τὴν πολυπόθητη λήξη τοῦ κύκλου τῶν ἀναβιώσεων, νὰ διάγῃ ἐνάρετο βίο. Ὁ Πλάτων μὲ σαφήνεια βάζει τὸν Σωκράτη, λίγο πρὶν τὴν θανάτωσή του, νὰ τὸ δηλώσῃ σὰν ὕψιστο σκοπὸ αὐτοῦ τοῦ βίου: *"... ἀλλὰ τούτων δὴ ἕνεκα χρὴ πᾶν ποιεῖν, ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασχεῖν, καλὸν γὰρ τὸ ἆθλον καὶ ἡ ἐλπίς μεγάλη"* (Φαίδων 114).

## ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Οἱ δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανοήσῃ τὰ μυστήρια τοῦ Σύμπαντος καθὼς καὶ τῆς ζωῆς του μέσα σ' αὐτό, εἶναι κατὰ τὴν μεριστὴ οὐσία ποὺ ἐν μέρει συνθέτει τὴν Ψυχή του ἄπειρα μικρές, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀμέριστη ποὺ ἐπίσης τὴν δονεῖ, ἄπειρα μεγάλες! Αὐτὴ ἡ ἀντίληπτική ἀντίφαση εἶναι το θαῦμα τῆς ὕπαρξής του, μέσα στὰ ἄλλα θαύματα τοῦ Κόσμου. Ἡ ἀντιληπτικὴ ἀντίφαση ὅμως, δὲν ὑπάρχει στὰ νοητικὰ πεδία. Οἱ Ἕλληνες τὸ γνώριζαν! Ἡ ἱερὴ Γλῶσσα τους, τοὺς καθοδηγοῦσε! Διέκριναν τὰ ὅρια τῆς "ἀντί-ληψης", σὰν ἐλλειμματικὸ ὑποκατάστατο τῆς ἀμέσου "λήψης", τὴν ὁποία ἀναζητοῦσαν, ὀξύνοντας τὴν λειτουργία τῆς νόησής τους. Οἱ Ἕλληνες ἔνοιωθαν ἐλεύθεροι. Δὲν ἦταν (ποτέ!) δοῦλοι, κανενὸς μνησίκακου θεοῦ! Ἦταν ἐλεύθεροι νὰ σηκώνουν τὰ μάτια στὸν Οὐρανό, καὶ νὰ ζητοῦν ἀπαντήσεις, καὶ φαίνεται ὅτι ὁ Φίλος Οὐρανὸς ἀπλόχερα τὶς ἔδινε! Γιατὶ τίποτε ἀπὸ τότε, σημαντικὸ δὲν ἔχει προστεθῇ καὶ οἱ μεγαλειώδεις μορφὲς τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς σκέψης, *"ἀπουσιάζουν σκληρὰ ἀπὸ τὸν σύγχρονο κόσμο μας"* (F. Nietzshe, Πέραν καλοῦ καὶ κακοῦ). Ἡ ἔννοια τῆς Φιλοσοφίας ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Heidegger) καὶ οἱ στοχασμοὶ τῶν Ἑλλήνων Φιλοσόφων γιὰ τὴν φύση, τὴν τύχη καὶ τὴν περιπέτεια τῆς Ψυχῆς, εἶναι ὁρόσημα ποὺ ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη, ὄχι μόνο δέν ἔχει ἀνακαλέσει, ἀλλὰ οἱ τελευταῖες θεωρίες της γιὰ τὴν ὕλη, τὴν ἐνέργεια, τὸ Χάος καὶ τὶς Ὑπερχορδὲς τείνουν μετὰ ἀπὸ δυόμισυ χιλιάδες χρόνια νὰ ἐπιβεβαιώσουν.

■